

A hegyi-karabahi konfliktus és XXI. századi vetületei

NGW 727

Tartalom

1. Témafelvetés.....	3
2. A karabahi háború előzményei	5
3. A karabahi háború.....	6
4. Megoldáskeresés	11
5. A konfliktus napjainkban.....	13
6. A Safarov ügy előzményei és az ítélet meghozatala.....	15
7. Safarov Azerbajdzsán államnak való átadásának következményei	17
8. Összegző gondolatok.....	21
9. Felhasznált irodalom	22
10. Mellékletek.....	26

1. Témafelvetés

Dolgozatomban a hegyi-karabahi konfliktussal foglalkozom, mely a világpolitika és a kaukázusi régió máig ható és megoldatlan problémájaként okoz gondot, fejtörést a politikusoknak, államférfiaknak. Ez a konfliktus a forrása az Örményország és Azerbajdzsán között feszülő ellentéteknek, s ugyancsak a karabahi konfliktus tekinthető a Safarov ügy eredőjének is. Nagy jelentőségének ellenére igen kevés magyar szakirodalommal rendelkezik, így a dolgozat megírásához külföldi forrásokat használtam fel. Segítséget jelentett számomra, hogy a különböző nyelveken írott könyvek, tanulmányok és internetes források nagy többsége angol nyelven is elérhető, így örmény, azerbajdzsáni és török szakirodalmat is felhasználtam, mely lehetőséget nyújtott a konfliktusban részt vevő felek álláspontjának megismerésére.

1988-tól napjainkig a konfliktus több mint húsz ezer áldozatot követelt. A menekültek száma eléri a másfél milliót. Kezdetben a nemzetközi közösség, a vezető államok és a nemzetközi szervezetek a Nagorno-Karabakh ügyet egy belső konfliktusnak tekintették, a későbbiekben pedig a nemzetközi szintén egyik legbonyolultabb vitájává vált. A konfrontációnak három szereplője van. Két szuverén állam: Azerbajdzsán és Örményország, valamint a nemzetközileg el nem ismert Hegyi-Karabakh Köztársaság.¹

A Nagorno-Karabakh konfliktus napjaink egyik legkomplikáltabb etno-politikai konfliktusa.² A Karabakh régió történelmi határait illetően eltérő véleményen van a dél-kaukázusi Azerbajdzsán és Örményország. Míg az azeriek azt állítják, hogy a vitatott térség mindig is azerbajdzsán uralom alatt állt, addig az örmények azt bizonygatják, hogy Karabakh területén eredetileg örmények laktak, és az azeri uralom illegitim volt. Karabakh történelme megjelenik annak nevében. „Karabakh” tulajdonképpen egyesítése egy török és egy perzsa szónak: a „Kara” törökül „fekete”-t jelent, a „bax” perzsául kert, s a „bakh” végződés pedig eredetileg a „bag” szó oroszosítása.³ A „Karabakh” szó tehát „fekete kert”-et jelent, míg a „Nagorno” jelentése hegyvidékes terület, így a Nagorno-Karabakhot Hegyi-Karabahnak fordítjuk.

¹ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 3.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

² Gayane Novikova (2004): *The Nagorno Karabakh conflict: in searches the way out*. Amrots Group. Yeravan. 10.o.

³ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 1.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

Az etnikailag örmény Hegyi-Karabah autonóm régió, a mintegy 1700 négyzetmérföldnyi⁴ területével Azerbajdzsán délnyugati részén helyezkedik el. Azerbajdzsán nemzetközi határain belül található, s nincs közös határa Örményországgal.⁵ Az örmények „Artsakh” elnevezéssel illetik a területet, míg az azeriek „Yukhari Karabakh”-nak, vagyis „Upper-Karabakh”-nak, „Felső-Karabah”-nak⁶ hívják. A Nagorno-Karabakh környező területeit, melyek nem képezik részét, „Lower Karabakh”-nak, „Alsó-Karabah”-nak is szokták nevezni. A Lachin folyosónál⁷ Karabah nyugati határa hat mérföldre benyúlik az Örmény Köztársaságba. Ez a hegyvidékes terület az Örményország és Azerbajdzsán közötti, máig megoldatlan vita tárgya. A két népnek eltérő a kultúrája, vallása és nyelve, történelmüket pedig éles nézeteltérések és tüzszünetek sorozataként írhatjuk le, melyek számos áldozatot követeltek.

A téma aktualitását bizonyítja a Nagorno-Karabakh konfliktus megoldatlansága, az egész világ által tanúsított nagyfokú érdeklődés Safarov Azerbajdzsánnak való átadásával kapcsolatban, illetve a nemzetközileg meghatározó nagyhatalmaktól kapott növekvő figyelem a térség iránt. Dolgozatomban a korábban egymás mellett békében élő Örményország és Azerbajdzsán kapcsolatát vizsgálva, valamint a történelmileg meghatározó előzményeket is feltárva jutok el a karabahi háború és a Safarov ügy bemutatásáig.

⁴ 4402,9796 km²

⁵ Human Rights Watch (1994): *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*. United States of America, xiii.o.

⁶ Felső-Karabah arab, mongol, török majd perzsa irányítás alatt állt, népessége nagy többségben örmény volt. A 14. században örmény vezetők gyakorolták a hatalmat a terület fölött, s egyezséget kötöttek a Safavid Birodalommal, mely garantálta Karabah önállóságát. Ez a helyzet állt fenn egészen a 18. század közepéig, amikor az uralkodó családok közötti belső konfliktus odáig fajult, hogy kiirtották a helyi örmény elitréteget. Ennek eredményeképpen a vitatott terület kicsúszott az örmény irányítás alól, s egy azeri uralkodó magához ragadta a hatalmat, kiépítette félig független dinasztikus hatalmát, valamint létrehozta a Karabah Kánságot Susha központtal. Forrás: Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 5.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

⁷ A Lachin folyosó Karabah és Örményország közötti terület. Egy hegyvidékes hágó, hegyszoros Azerbajdzsán de jure határain belül, s egyben a Nagorno-Karabakh Köztársaságot Örményországgal összekötő legrövidebb út. Bár a karabahi köztársaság irányítása alatt áll, hivatalosan Azerbajdzsán részét képezi. Az Egyesült Nemzetek Szövetségének Külügyminisztere, Elmar Mammadyarov 2005-ös nyilatkozatában a „Béke útjának” nevezte, s javasolta, hogy a kezdeti szakaszban multinacionális békefenntartó erők biztosítsák mindkét fél részéről, mindkét irányba a folyosó biztonságát. Forrás: <http://www.worldbulletin.net/index.php?aType=haberArchive&ArticleID=46827>; <http://reliefweb.int/node/233741>; <http://www.news.az/articles/11250>

2. A karabahi háború előzményei

A napjainkban is tartó Nagorno-Karabakh konfliktus eredete visszanyúlik egészen 1988 februárjáig, amikor az örmények Khankendiben/Sztyepanakertben⁸, Nagorno-Karabakh fővárosában demonstrációt tartottak, s Nagorno-Karabakh Örményországhoz csatolását követelték, mely követelést a szovjet Hegyi-Karabah terület⁹ terjesztette elő. Örményországban nap, mint nap tömegtüntetések zajlottak Karabahért, Azerbajdzsánban pedig a fegyveres szeparatizmus megállításáért. Ezek közül az egyik legszörnyűbb esemény Szumgait¹⁰ városban Azerbajdzsánban, az anti-örmény pogrom volt.

1988-ban teljes erővel folyt az örmény és azeri lakosok áttelepítése. 1988 novemberére nem hivatalos források szerint 180 ezer örménynek kellett elhagynia Azerbajdzsánt, s 160 ezer azerinek Örményországot. Hivatalos azerbajdzsáni források valamivel kisebb számokat említenek, feljegyzéseik szerint az azeri menekültek száma 78 ezer lehetett. Az örmények hivatalos közleménye szerint az azeri menekültek száma 31 ezerre tehető, az örményeké pedig 40 ezerre.¹¹ 1989. január 12-én a Szovjetunió Azerbajdzsán megkérdezése nélkül létrehozott egy különleges közigazgatási egységet Karabahban, ami által a terület Moszkva direkt ellenőrzése alá került. A Nagorno-Karabakh Autonóm Terület, miután a szovjet haderő november 28-án kivonult Karabahból, azeri kontroll alá került. A kialakult helyzet, ha lehetett, még tovább fokozta az ellentéteteket, s 1990 januárjában az azerbajdzsáni menekültek is meghirdették a pogromot az örmények ellen, mely 88¹² halálos áldozattal járt.¹³

⁸1988. február 20-án 40 ezer karabahi örmény gyűlt össze a régió fővárosában, Khankendiben/Sztyepanakertben a Lenin-téren (ma Reneszánsz-tér). A tömeg – mely a szó szoros értelmében itt a teljes lakosságot jelentette – bizonyítani kívánta Örményországhoz való csatlakozása melletti elkötelezettségét. A karabahi örmény testvérek támogatására Örményország fővárosában, Jerevánban is demonstrációk voltak. Örményország szovjet csapatok beavatkozását kérte, mely üldözési hullámot idézett elő, és erőszakos deportálásokat (örményeket Azerbajdzsánból, azerieket Örményországból).

⁹ Nagorno Karabakh Oblast Soviet: NKOS

¹⁰ Szumgait pogrom: más néven szumgaiti mészárlás vagy Februári Események. Számos forrás ezt tekinti a konfliktus kiindulópontjának. Következményeként 32 ember vesztette életét: 26 örmény és 6 azeri. Megjegyzendő, hogy örmény források valamivel nagyobb számokat említenek. A Diaszpóra21. Örmény magazin 2012. januári számában 53 halálos áldozatról számol be.

¹¹ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 20.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

Egyéb források megint más számokról beszélnek: A karabahi köztársaság adatai szerint csak az Azerbajdzsánból érkezett menekültek, és lakóhelyüket elvesztett örmények száma 110 ezer körüli. Forrás: http://www.nkrusa.org/nk_conflict/refugees.shtml,

¹² Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 24.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

¹³ Az APF párt elítélte Moszkva beavatkozását az ország belügyeibe, s mivel Baku egyre magabiztosabban lépett fel a szovjet vezetéssel szemben – köszönhetően a megerősödő Azeri Népi Frontnak –, Moszkva szükségességét látta a katonai bevonulásnak Azerbajdzsánba. Január 20-án több mint 29 ezer fős szovjet

1990 augusztusában örmény katonai jellegű csapatok megtámadtak nyolc azerbajdzsáni falut mialatt az azeriek Khanlar térségében vonták ellenőrzésük alá az örmény- lakta városokat. A támadások összességében több mint egy tucat ember halálát okozták.¹⁴ A későbbiekben a muszlim köztársaság hadserege, és a szovjet haderő egyesülve lépett fel az örmények ellen (1991 tavasza), s NKAO északi területén 24 örmények által lakott falut „tisztítottak meg”. A konfliktus áldozatainak száma gyorsan növekedett. 1991 júniusára elérte a 810 főt.

Hegyi-Karabah szeptember 2-án kihirdette függetlenségét, melyet az azeri parlament november 26-án el is törölt. A Szovjetunió megszűnése Azerbajdzsán számára egy váratlan, nemkívánatos esemény volt, hiszen míg az örmények felkészültek, hogy a problémát maguk oldják meg fegyverrel, addig azerbajdzsán Moszkvától várta a konfliktus megoldását. A karabahi örmények kezdetben az Örményországhoz való csatlakozásért harcoltak, azonban a politika változott, s immár jobban vonzotta őket a teljes függetlenség gondolata. Örményország és Azerbajdzsán között a háború 1994-ig tartott, fegyverszünettel ért véget, s 1994 óta komolyabb fegyveres összeütközés nem volt a két ország között (kivéve 2008 márciusát, amikor a hegyi-karabahi és azerbajdzsáni hadsereg kisebb egységei között fegyveres konfliktus robbant ki, s 12 örmény, valamint négy azeri katona vesztette életét), de 2011-ben a helyzet megváltozott. Január és október közötti időszakban 17 azeri katonát öltek meg Hegyi-Karabahban, s a terület hovatartozásáról máig nem sikerült megegyezni.¹⁵

3. A karabahi háború

A hegyi-karabahi háború 1992-re teljes mértékben kinőtte magát, s 1994-ig tartott. 1992-ben négy fő esemény játszott szerepet a történések további alakulásában:

1. Khojaly város megtámadása
1. Shusha, az utolsó azerbajdzsánok által lakott karabahi város elfoglalása
2. Az Örményország és a Hegyi-Karabah között fekvő Lachin folyosó elfoglalása

hadsereg vonult be Bakuba: ez volt a korábban már említett Fekete Január. A szovjet bevonulás fő oka az volt, hogy megakadályozzák az APF hatalomátvételét a Kommunista Párttól.

¹⁴ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 24.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

¹⁵ *Két azeri katonát is lelőttek Hegyi Karabahban.* Forrás: http://www.hirado.hu/Hirek/2011/10/06/15/Ket_azeri_katonat_is_lelottek_Hegyi_Karabahban_.aspx

3. Azerbajdzsán offenzívája a hegyi-karabahi Agdere/Mardakert ellen¹⁶

Az egész háborúban, de főként a fentebb említett négy fő esemény alatt, az emberi jogok súlyos megsértése mindkét oldal esetében általános volt. 1992. február 25-26-án karabahi örmény alakulatok a 366. szovjet hadsereg motoros-puskás gyalogezredének támogatásával megtámadták Khojalyt.¹⁷ Azerbajdzsán források adatai szerint mintegy 613 ember vesztette életét (közülük 63 gyermek, 106 nő és 70 idős), 8 családot teljesen kiirtottak, 25 gyermek elvesztette mindkét szülőjét, 130 gyermek elvesztette egyik szülőjét, 487 embert megcsonkítottak (közülük 76 volt gyermek), 1275 ember túsul esett és 150-en eltűntek.¹⁸ A nemzetközi emberi jogi szervezet, a Human Rights Watch a „konfliktusok között a legnagyobb mészárlás”-nak nevezi a Khojaly¹⁹ tragédiát, míg az azerbajdzsáni politikusok és az azeri közvélemény egyenesen népirtásnak.²⁰ Az esemény sokkolta a nemzetközi közösséget, s a Mutalibov rezsim kénytelen volt lemondani 1992 márciusában. Ez az esemény volt az örmény-azerbajdzsán konfliktus legnagyobb „vérfürdője”.

A Nagorno-Karabakh konfliktus története során a Khojalyban történt azerieket célzó vérontás volt az első eset, melynek a nemzetközi média szalagcímet biztosított annak ellenére, hogy az anti-örmény megmozdulások Bakuban és Azerbajdzsán más területein szintén nagyszámú örmény áldozattal jártak (gondoljunk csak a szumgaiti eseményekre).

Shusha volt az utolsó azeriek lakta város Karabah területén, ráadásul ez a település szolgált a Khankendi/Sztyepanakert elleni támadások és vérontások kiindulópontjául, bázisául.²¹ 1992 áprilisában majd félszáz civil örményt öltek meg azeri csapatok Maraga²² városában, s további körülbelül 50-53 örmény kényszerült otthonának elhagyására.²³ Motiváció

¹⁶ Human Rights Watch/ Helsinki (1994): *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*. 5.o.

¹⁷ Jill Smolowe, Yuri Zarakhovich (1992): *Tragedy Massacre in Khojaly*. Forrás: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,975096,00.html>

¹⁸ Egyéb, nem azeri források is hasonló adatokról számolnak be. Lásd pl.: Johannes Rau (2008): *The Nagorno-Karabakh Conflict between Armenia and Azerbaijan*. Verlag Dr. Köster. Berlin. 38.o
Karabakh War: <http://karabakh-war.com>, Khojaly genocide: http://khojaly.org/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=1

¹⁹ Human Rights Watch/Helsinki (1992): *Bloodshed in the Caucasus, Escalation of the armed conflict in Nagorno Karabakh*. 32.o.

²⁰ Johannes Rau (2008): *The Nagorno-Karabakh Conflict between Armenia and Azerbaijan*. Verlag Dr. Köster. Berlin. 38.o.

²¹ Human Rights Watch/Helsinki (1992): *Bloodshed in the Caucasus, Escalation of the armed conflict in Nagorno Karabakh*. 31.o.

²² Human Rights Watch/Helsinki (1992): *Bloodshed in the Caucasus, Escalation of the armed conflict in Nagorno Karabakh*. 29.o.

²³ 43 megcsonkított, civil holttestet találtak elégetve a város közelében, tömegsírbán. Forrás: Amnesty International (1990): *AZERBAYDZHAN Hostages in the Karabakh conflict: civilians continue to pay the price* 9.o. Forrás: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR55/008/1993/en/ffa2b3d0-ecc8-11dd-85fd-99a1f6e0c9ec/eur550081993en.pdf>

tekintetében a mézszárlás kiváltó oka tisztázatlan, valószínűleg a februári Khojaly események folytatása. Mindenesre a maragai történéseket követően egy hónappal, állítólagos szovjet beleegyezéssel az örmények elfoglalták Shushát.²⁴

1923-ig Lachin város Abdalyra néven volt ismert.²⁵ 1992 júniusában hegyi-karabahi örmény csapatok megszerezték a Lachin folyosó néven emlegetett területet, megnyitva az első szárazföldi folyosót Örményország felé. 1992 májusában Törökország megfenyegette Örményországot, hogy amennyiben nem adja vissza Shushát és Lachint Azerbajdzsánnak, úgy katonailag be fog avatkozni. Reagálva a fenyegetésre (szintén 1992 májusában), Oroszország aláírt egy megállapodást a keresztény dél-kaukázusi országgal, melyben ígéretet tett katonai támogatására abban az esetben, ha Örményország biztonsága veszélybe kerülne. Még ebben a hónapban Törökország megnyugtatta Oroszországot, hogy nem készül semmilyen katonai beavatkozásra Örményországgal szemben. Tehát orosz katonai támogatás miatt Törökország visszavonta az örmények felé irányuló fenyegetését. Törökország „részvétele” a Nagorno-Karabakh konfliktusban egyébként is igen jelentős. A Szovjetunió felbomlását követően hamar újra felfedezte „elvesztett rokonait” a Kaukázusban és Közép-Ázsiában. A térségben a kezdetektől fogva legfontosabb ország a törökök számára Azerbajdzsán. Bármilyen jelentősebb közép-ázsiai befolyás a Kaukázusban kialakított befolyástól függ, és a Kaukázusban Azerbajdzsánt tekinti a legfontosabb szövetséges országnak nem csupán Törökország, hanem Irán és az Egyesült Államok is. Valamennyi nemzetközi fórumon Törökország igyekezett támogatni Azerbajdzsán álláspontját a Nagorno-Karabakh konfliktust illetően, s nagyban hozzájárult, hogy az ezzel ellentétes örmény álláspont ne nyerjen teret sem a fórumokon sem pedig a nemzetközi médiában. Mi több, 1992-től Azerbajdzsán és Törökország közösen tartott fenn embargót a dél-kaukázusi keresztény állammal szemben. A Khojaly tragédiát követően széleskörű örményellenes demonstrációk szerveződtek Törökország területén, s több tízezer ember követelte a konfliktusba való beavatkozást Azerbajdzsán oldalán. A török kormány nem hagyta figyelmen kívül a közösség követelését, s Turgut Özal elnök több alkalommal kijelentette, hogy az örményekre „kissé rá kell ijesztetni”.²⁶ Ezen kijelentések az örmények körében sokkoló megdöbbenés váltottak ki, s féltek, hogy Törökország

²⁴ Human Rights Watch (1994): *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*. United States of America, 5.o.

²⁵ Karapetian, Samvel (2001): *Armenian Cultural Monuments in the region of Karabagh*. Gitutium Publishing House. Yerevan. 169.o.

²⁶ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 69.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

esetleg újabb „népirtást” tervez az örmények ellen.²⁷ 1992 őszén azerbajdzsáni erők kísérletet tettek Lachin visszaszerzésére, sikertelenül. Így Lachin 1992-től a Hegyi-Karabahi Örmény Köztársaság ellenőrzése alatt áll, s a várost átnevezték Berdzornak.

1992 júniusában Azerbajdzsán támadást indított az örmények ellen Észak-Karabahban Agderében/Mardakertben (többségében örmény lakta város), és a szomszédos Geranboy/Shaumian ellen – hogy visszaszorítsák az örményeket, akik Martunit ostromolták –, mely megközelítőleg 40 ezer örmény menekültet eredményezett. Geranboy/Shaumian elfoglalása azért jelentős, mert ez volt az azeri hadsereg egyetlen nagy sikere ebben a háborúban. 1992. július 4-én Azerbajdzsán megszerezte Agderét/Mardakertet, Hegyi-Karabah északi részének legnagyobb városát.²⁸ 1992 augusztusára az azeri hadsereg elfoglalta Hegyi-Karabah területének 40 százalékát. Az azeri erők egyre mélyebbre hatoltak Karabah hegyvidékeibe, azonban ezen a terepen az örmény milíciák erősebbnek bizonyultak. Az azeri csapatok súlyos veszteségeket szenvedtek a keskeny szorosok és a magas sziklák bombázása során, s ez lehetővé tette, hogy a karabahi csapatok átcsoportosításával az örmények megszervezzék az ellentámadást. 1993 februárjában végül az örmények offenzívát indítottak Agdere/Mardakert ellen, mely támadással három célt értek el:

1. Az azeri erők nagy részét visszaszorították Agderéből/Mardakertből, így lehetővé tették az örmény lakosság visszatérését a területre
2. Egy fontos energiaforrást, a sarsangi rezervoárt birtokba vették és biztosították
3. Karabahi örmény erők elfoglalták Kelbajar/Karvajar keleti szárnyát, megszakították a Terter-Kelbajar közötti utat, mely által Kelbajart/Karvajart²⁹ elszakították Azerbajdzsántól³⁰

Az azeri vereségek mértéke politikai krízist indított el Azerbajdzsánban, mely néhány hónap múlva a megválasztott Népi Front elnökének, Elchibeyek³¹ a távozásához vezetett.

²⁷ Örmény népirtás, örmény holokauszt vagy nagy sorscsapás néven is ismert az örmények ellen, az Oszmán Birodalomban az ifjútörök kormány uralma alatt végrehajtott szervezett akció, melyben a törökök szerint 200-300 ezer, tudományos körökben elfogadott nézet szerint 600-800 ezer örményt mészároltak le. A Török Köztársaság tagadja a genocídiumot. Franciaország 2001-ben ismerte el az örmény népirtás tényét. Az 1915 és 1917 között lezajlott törökországi tömegmészárlásban az örmény fél szerint 1,5 millióan veszítették életüket. Forrás: http://hvg.hu/vilag/20120123_ormeny_nepirtas_franciak

²⁸ Rasizade, Alec (2011): *Nagorno-Karabakh: an apple of discord between Armenia and Azerbaijan: Part one*. Forrás: <http://periodicals.faq.org/201106/2412652541.html>

²⁹ Kristen Eichensehr, W. Michael Reisman (2009): *Stopping wars and making peace: Studies in international intervention*. Koninklijke Brill. Leiden. 52.o.

³⁰ Human Rights Watch/ Helsinki (1994): *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*. 6.o.

1993 márciusára az azerbajdzsáni hadseregen elteljesedett az összevisszaság, a zűrzavar. Felhívásokban, rádióadásokban utasították az azeri katonákat, hogy térjenek vissza egységeikhez, vagy súlyos büntetésre számíthatnak. Az Azerbajdzsán Honvédelmi Minisztérium Információs és Analitikai Központja az 1993. februári hátrálást, kudarcot nevezte meg a hadsereg körében végbement folyamat kiváltó okaként, vagyis: „Azerbajdzsán Nemzeti Hadseregét túl későn vonták be a politikai játszmákba.”³² Az azeri fővárosban uralkodó káosz negatívan befolyásolta a karabahi háborút, s a bakui események tovább gyengítették a már egyébként is gyenge lábakon álló azerbajdzsáni hadsereget. Karabah örményei nem késlekedtek hasznosítani előnyüket, s kihasználva az azeri gyengeséget támadásba kezdtek, melynek következményeképpen június 28-án Hegyi-Karabah nagy része örmény kézre került, beleértve Agderét/Mardakertet is.³³

1994 májusában Oroszország védelmi minisztere, Pavel Grachev bejelentett egy tűzszünetet, s két hónappal később, július 27-én Örményország és Azerbajdzsán védelmi miniszterei, majd a Karabah Örmény erők vezetője is aláírta a májusban kidolgozott tűzszünetről szóló megállapodást. Így a tűzszünet jogerőre emelkedett, s máig érvényben van.³⁴

A területek, melyek örmény szabályozás alá kerültek, többségében a korábbi Nagorno-Karabakh Autonóm Terület területei voltak, melyeket Örményország részévé integrálták. Nagorno-Karabakh tehát Örményország részévé vált. A problémát az jelentette, hogy nem született politikai megállapodás Azerbajdzsánnal, mely megerősíteni az új helyzetet. Éppen ellenkezőleg, Aliyev elnök több alkalommal kijelentette, hogy amennyiben földjeik nem

³¹ Mint ahogy a legtöbb posztszovjet ország esetében, Azerbajdzsánban is a korábbi kommunista pártvezetésből került ki az ország vezetője. Ayaz Mutalibov (korábban első titkár) volt a függetlenné vált ország első elnöke. Csúpan fél évig töltötte be a posztot, mert a karabahi események miatt lemondott. Ezt követően az ellenzéki Népi Front Párt vezetője, Abulfaz Elchibey szerezte meg az elnöki hatalmat, de neki sem sikerült megoldania a karabahi kérdést, s a gazdaságot sem tudta működőképessé tenni, így az 1993 júniusában kitört fegyveres felkelés elől menekülve, fel kellett adnia hatalmát. Ezután Heydar Aliyev került hatalomra (1969-1981 között az azeri kommunista párt első titkára, a Szovjetunió miniszterelnök-helyettese 1987-ig). Aliyevet az 1998-as választásokon 5 évre újraválasztották, majd 2003-ban fiát, İlham Aliyevet segítette hatalomra. A 2008. októberben megtartott választásokon Aliyev 87 százalékos győzelmet aratott, s máig ő Azerbajdzsán elnöke.

Forrás: Szigetvári Tamás: *Azerbajdzsán gazdasága és az energiaszektor*. 165.o. http://www.vki.hu/kke_4_szigetvari.pdf

³² Human Rights Watch/ Helsinki (1994): *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*. 7.o.

³³ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 38.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

³⁴ A tűzszünet ellenére igen gyakoriak a kisebb atrocitások, összetűzések a határvonal mentén, melyek halálos áldozatokat is követelnek.

szabadok, maguknak kell azokat szabaddá tenni, mely kiválóan bizonyítja, hogy az azeriek nem mondtak le Hegyi-Karabahról, sőt vissza kívánják azt szerezni.³⁵

4. Megoldáskeresés

Amíg Örményország és Azerbajdzsán a Szovjetunió részei voltak, a nemzetközi közösségnek nem volt sem lehetősége, sem hatásköre beavatkozni a konfliktusba. A döntéshozatal, így a probléma megoldásának felelőssége is teljes mértékben a szovjet kormány kezében volt. A konfliktus pedig már a Szovjetunió létezésekor is fennállt. A két ország közötti vita akkor lángolt fel, s teljesedett ki, mikor a Szovjetunió felbomlott, s Örményország és Azerbajdzsán független köztársaságok lettek. Ennél fogva a külső szereplőknek immár meg volt a lehetőségük, hogy tárgyalásos úton keressenek megoldást a problémára. Oroszország maradt a legfőbb befolyásoló hatalom, de elvesztette monopolhelyzetét.³⁶

Irán, Oroszország és más államok önálló békekísérletei az örmény-azeri konfliktus megoldására legfeljebb egy rövid ideig tartó tűzszünetet értek el, mely a helyzetet hosszú távon nem oldotta meg. Habár a háborús felek mindegyike aláírta azokat, sosem vették komolyan, s nem is volt meg a szándék annak betartására, egészen 1994-ig. 1994-ben, ahogyan már szó esett róla, az örmény erők jelentős területeket megszereztek Terter tartományból, s ez volt az a pont, amikor fenn állt a veszélye, hogy Ganja elkülönül Azerbajdzsán többi részétől.³⁷ Ekkor Aliyev elnök első alkalommal hajlandó volt egy feltétel és időkorlát nélküli tűzszünet megkötésére. Mossberg³⁸ nagykövet Jerevánba utazott, hogy Ter-Petrosyan elnök jóváhagyását kérje a tűzszünethez, s végül mind Örményország, mind pedig a karabahi örmények vezetője aláírta a megállapodást.³⁹

³⁵ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 44.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

³⁶ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 118.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

³⁷ Human Rights Watch/ Helsinki (1994): *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*. 45.o.

³⁸ Mathias Mossberg svéd származású diplomata.

³⁹ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 118.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet 1996-os lisszaboni csúcstalálkozóján⁴⁰ a szervezet összes tagállama elfogadott egy nyilatkozatot. Azerbajdzsán is elfogadta, Örményország pedig megvétózta. A nyilatkozat biztosította Azerbajdzsán területi integritását, megadva Karabahnak Azerbajdzsánon belül a legmagasabb fokú önkormányzati képviselőt, legalizálta státuszát, továbbá garantálta a karabahi lakosság biztonságát. Örményország keményen küzdött, hogy ne kelljen feladnia a háborúban megszerzett területeket. Azerbajdzsán reagálva az örmény vétóra engedményt tett, biztosítva Hegyi-Karabah számára a legmagasabb fokú autonómiát. Ez diplomáciai győzelmet jelentett Azerbajdzsán számára, habár technikailag Örményország képes volt érvényesíteni vétóját. Ez a csúcstalálkozó fordulópontot jelentett a konfliktus történelmében. Nagyjából igaz az az állítás, hogy a csúcstalálkozó előtt a nemzetközi közvélemény Örményországot pártfogolta, de a találkozót követően a nemzetközi hatalmak többsége azerbajdzsán felé fordult – főként gazdasági okok miatt összefüggésben azzal, hogy Azerbajdzsán bővelkedik nyersanyagokban, ezen belül is ami a legfontosabb, olajban –. Nagorno-Karabakh pedig visszautasított minden olyan tervet, mely Hegyi-Karabahot visszaállítaná Azerbajdzsán szuverenitása alá.

A lisszaboni csúcstalálkozó tehát biztosította Azerbajdzsán területi integritását, továbbá széleskörű, nemzetközileg garantált autonómiát Nagorno-Karabakh számára. Aliyev elnök elérte legfőbb célját, nem született meg egy „második örmény állam” a Dél-Kaukázus területén.⁴¹

A következő években újabb és újabb megoldáscsomagokkal álltak elő a csúcstalálkozók. Olyan megoldási modellekkel álltak elő, mint az autonómia újratárgyalása, visszatérés a status quo ante-hez, az összekapcsolt szuverenitás vagy a területcsere elmélete. Ezen megoldási modellek közül talán a legérdekesebbnek a területcsere tűnik. Az elmélet szerint a lakosság elhelyezkedését figyelve megállapítható, hogy az 1988-as adatok szerint az örmények Örményországban és Nagorno-Karabakh térségében éltek, míg az azeriek Azerbajdzsánba, Nakhjivan területén és Zangezurban – a vékony földcsíkon, mely

⁴⁰ Az EBESZ kilencedik csúcstalálkozóját 1996. december 2-án és 3-án tartották Lisszabonban. A találkozón két fontos dokumentumot bocsátottak ki. Az egyik a lisszaboni csúcstalálkozó deklarációja, a másik pedig a „Közös és Átfogó Európai Biztonsági Modell a 21. században”-ról szóló megállapodás. Előbbi megerősíti a szervezet felé való, és annak céljai iránti elkötelezettséget, míg az utóbbi az EBESZ térségben a biztonság és a stabilitás elősegítését célozza. A demokratikus berendezkedés alapjának tekinti a média szabadságát. A fent említetteken túl kidolgozták a Biztonsági és Együttműködési Fórum létrehozásának keretét is. Forrás: http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=131

⁴¹ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 124.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

elválasztja Nakhjivant Azerbajdzsántól –. A területcserét, mint megoldási lehetőséget elsőként egy amerikai politológus, Paul Goble dolgozta ki.⁴²

Mivel az örmények szerint a Lachin folyosó kiemelten fontos Karabah biztonsága érdekében, elképzelhető lenne egy kölcsönös határcsere, melynek értelmében az örmények megkapnák Karabahot és Lanchint, Azerbajdzsán pedig cserébe kapna egy szárazföldi folyosót Zangezuron keresztül Nakhjivanhoz. Ennek a megoldásnak az lenne a nagy előnye, hogy kiküszöbölne számos jövőbeni konfliktust Örményország és Karabah illetve Azerbajdzsán és Nakhjivan között.

A megoldási javaslat megvalósulásának legnagyobb akadálya, hogy igen kevés az esélye, hogy a felek bármelyike is elfogadja. Az azeri fél nem kíván lemondani Nagorno-Karabakhról, sem pedig a már 1998 előtt is homogén azeri lakossággal rendelkező Lachin folyosóról, mely korábban is Azerbajdzsán része volt, nem pedig a Hegyi-Karabah Autonóm Területé. Örményország üdvözléne, hogy megkapja a két vágyott területet, de az értük fizetett árat, hogy lemondjon az Iránnal való közös határról, nagy valószínűséggel magasnak találná. Ezen határvonal nélkül Örményország csupán az ellenséges Azerbajdzsánnal, Törökországgal és Grúziával lenne határos, amit semmi esetre sem akar. Ezen okoknál fogva igen kevés az esélye, hogy ezt az egyébként igen érdekesnek és logikusnak tűnő megoldást átültessék a gyakorlatba.⁴³

5. A konfliktus napjainkban

Oroszország, az Amerikai Egyesült Államok és Franciaország a kezdetektől fogva kiemelkedő szerepet játszott a két fél közötti közvetítésben az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet keretein belül. 1993 szeptemberében Moszkvában először ültek le egy tárgyalóasztalhoz az azeri és a hegyi-karabahi vezetők. 1994 júliusában megkötötték a napjainkig érvényben lévő fegyverszüneti szerződést – melyet július 27-én írtak alá –, 1999-től pedig rendszeresen találkozókat tartanak Azerbajdzsán és Örményország vezetői. A 2004-es év történéseit, illetve annak következményeit egy külön fejezetben ismertetem. 2008 tavaszán az örmény elnök, Szerzs Szargszjan bejelentette, hogy „Azerbajdzsánnak el

⁴² Ali Abasov, Haroutiun Khacharian (2006): *The Karabakh conflict, Variants of settlements: concepts and reality*. AREAT. Baku-Yerevan. 39.o

⁴³ Svante E. Cornell (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*. 139-140.o. Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

kell fogadnia azt az egyszerű igazságot, hogy visszafordíthatatlan a Hegyi-Karabah Köztársaság függetlensége, [...] lakói elnyerték a jogot a szabad és független életre”.⁴⁴

„Eugen Chausovsky az amerikai Stratforban megjelent cikkében”⁴⁵ rámutat Moszkva képmutatására a karabahi rendezés ügyében. Oroszországnak érdeke, hogy az úgynevezett „befagyott konfliktusok” minél tovább fennmaradjanak a Dél-Kaukázuson. 2011 májusában ismét kudarccal ért véget egy azerbajdzsán-örmény csúcstalálkozó.⁴⁶ A tárgyalások sikertelenségét követően ismét fegyveres összeütközésre került sor Karabahban. A főszereplők látszólag az azeriek és az örmények, valójában pedig maga Moszkva. Oroszországnak továbbra is célja, hogy a posztszovjet térségben saját érdekeit érvényesíteni tudja, megakadályozva a nyugati hatalmak térnyerését a területen. A „Nyugat” pedig különös érdeklődést mutat a Dél-Kaukázus iránt. A legfontosabb ország, Azerbajdzsán a hatalmas olaj- és gáztartalékok miatt élvez megkülönböztetett figyelmet. Ezért Baku „potenciálisan veszélyeztetheti Oroszország Európa felé irányuló energetikai terveit. Oroszország politikai szövetségese a régióban Örményország, melyet Moszkva politikailag, gazdaságilag és katonailag is támogat.”⁴⁷ Amíg továbbra is megoldatlan marad a karabahi konfliktus, addig Azerbajdzsán nem tud közvetlen kapcsolatot, összeköttetést létesíteni a nyugati hatalmakkal, így az Oroszországot megkerülő Déli folyosó⁴⁸ gázvezetékét nem tudják megnyitni. Ugyancsak a karabahi konfliktus volt a fő oka annak, hogy Azerbajdzsán függetlenné válását követően csupán 1994-ben történt meg a gazdasági nyitás, s 1996-tól kezdődött meg a gazdasági fellendülés. Amellett, hogy helyre kellett állítania politikai és gazdasági stabilitását, s szembe kellett néznie a szovjet fellelvétellel, a Nagorno-Karabakh konfliktus is óriási terhet jelentett az ország számára (menekültek elszállásolása, ellátása).

Mialatt a nyugati országok a válság miatt csökkentették katonai kiadásait, addig a posztszovjet térségben egyre nagyobbak a fegyverkezésre fordított összegek. A fegyverkezési versenyben Azerbajdzsán emelkedik ki.⁴⁹ A karabahi konfliktus költségei óriásiak. Azerbajdzsán azonban hiába költ hatalmas összegeket katonai programjára, amíg

⁴⁴ Molnár Gergely: *Lassan megoldódhat a „befagyott konfliktus”?* Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2011/03/08/lassan_megoldodhat_a_befagyott_konfliktus/

⁴⁵ Gyóni Gábor: *Moszkva képmutatása és Karabah.* Forrás: <http://www.orsozvilag.hu/?t1=sajtoszemle&hid=2166>

⁴⁶ Az örmény-azeri ellenét élességét bizonyítja az is, hogy Örményország visszamondta részvételét a 2012-ben Bakuban megrendezésre kerülő Eurovíziós Dalfesztiválról.

⁴⁷ Gyóni Gábor: *Moszkva képmutatása és Karabah.* Forrás: <http://www.orsozvilag.hu/?t1=sajtoszemle&hid=2166>

⁴⁸ A „Déli Gázfolyosó” gyakran illetik az eurázsiai szállítási útvonalakat újrafelvezető „Új Selyemút” elnevezéssel.

⁴⁹ Gyóni Gábor: *Posztszovjet fegyverkezési hajsza.* Forrás: http://orsozvilag.hu/?t1=posztszovjet_terseg_hirei&hid=1714

Örményországban fennáll az orosz katonai jelenlét (orosz határőrség), nem valószínű, hogy Baku kockáztatna egy katonai támadást Jereván ellen. Mivel Abháziában és Dél-Oszétiában is jelen vannak az orosz csapatok, így a térség és Karabah ügyében is egyelőre Oroszország szándékainak megfelelően alakulnak a dolgok.

6. A Safarov ügy előzményei és az ítélet meghozatala

Az Örményország és Azerbajdzsán közötti konfliktus élességét bizonyítja a 2004. február 19-ei esemény is, s az ügyben bűnösnek talált Safarov Azerbajdzsánnak való kiadása fordulatot hozhat a karabahi konfliktusban.

A karabahi háborúban 1988 és 1993 között Safarovnak ugyan közvetlen hozzátartozói nem haltak meg és sérüléseket sem szenvedtek, de távolabbi rokonai közül sokan elesetek a harcokban, és a háború tapasztalatai, melyben ártatlan civilek is életüket veszítették, nagy hatást gyakoroltak az akkor még fiatal (11-17 éves) Safarovra. Alapvetően ekkor alakult ki benne a gyűlölet az örményekkel szemben, s ugyancsak ez motiválta, hogy belépjen a hadseregbe. Ő maga a harcokban nem vett részt, a sérült katonák kórházba szállításában segédkezett, s amikor katonatisztként visszaérkezett hazájába, akkorra az Örményország és Azerbajdzsán közötti háború befejeződött.

Ramil Safarov a magyarországi Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemre a NATO békepartnerségi programjának keretében érkezett három hónapos nemzetközi intenzív angol nyelvtanfolyamra 2004. január 11-én. A tanfolyamra a fiatal katonatisztek a volt szocialista országokból érkeztek, általában országonként két-két fő. Ugyanezen tanfolyam hallgatói voltak Gurgen Margaryan hadnagy és Makuchyan Hayk százados, örmény származású katonák. A hallgatókat egyazon épületben, az egyetem Hungária körúti kollégiumában szállásolták el. Az azeriek egy alkalommal megemlítették a nyelvképzési központ vezetőjének, Demeter Attilának, hogy a tanfolyamon egyesek sértő kijelentéseket tettek a muzulmán hölgyekre, továbbá, hogy a nyelvórákon túlságosan sokat foglalkoznak a terrorizmus és az iszlám kapcsolatával, de az örmény hallgatókra vonatkozóan nem tettek panaszt.

A tanfolyam ideje alatt érlelődött meg Ramil Safarovban a gondolat, hogy az 1992. február 26-ai azeri-örmény összetűzés évfordulóján (sok polgári áldozatot követelő fegyveres konfliktus), azaz 2004. február 26-án, az azeri áldozatok miatt elégtételt vegyen, s megölje mindkét örmény hallgatótársát. Miután február 16-án hallotta az örményeket az

azerbajdzsáni zászlót gyalázni, az örmények elleni gyűlölete olyan erőssé vált, hogy nem bírta kivárni az évfordulót, s elhatározta, hogy február 19-én végezni fog a két örménnyel. Február 17-én egy TESCO áruházban vásárolt fejszét, mellyel 19-én a szobájában alvó Gurgen Margaryant meggyilkolta. Az áldozat magyar szobatársát nem bántotta. Ezt követően a másik örmény szobájához ment azzal a céllal, hogy őt is megölje. Makuchyan szobája azonban zárva volt, de Safarov több alkalommal megpróbálkozott az ajtó betörésével, végül a szobába való bejutást a kollégium időközben felébredő hallgatói és a helyszínre érkező rendőrök akadályozták meg. A rendőrök lefegyverezték Safarovot, aki ekkor letette a fejszét és megadta magát.

A gyanúsított, meghallgatása során elmondta, hogy nemzeti ellentét áll fenn az örmény és az azeri nép között, s amikor megtudta, hogy a Magyarországra érkezett hallgatók között két örmény is van, kötelességének érezte, hogy az illetőket megölje. Tudatosan készült a bűncselekményre, s tudatosan választotta ki a bűncselekmény eszközét. Magát a cselekményt azért követte el, hogy felhívja a népek figyelmét arra, hogy mit követtek el az örmények Karabahban. Tanúvallomásában arra is hivatkozott, hogy az örmények az ő családját is meggyilkolták a háború során. Elmondása szerint a két örmény sértegette őt magát is, illetve az országát, és annak nemzeti szimbólumait. Ekkor elvesztette önuralmát, s megérett benne az elhatározás, hogy viselkedéséért meg kell büntetnie Margaryant. Áldozatát nem tekintette embernek. A halottszemle jegyzőkönyv adatai alapján minimum 15 ütést mért áldozatára, melyet a tárgyalás során nem tagadott. Elmondása szerint főként az 1992-es karabahi vérengzés motiválta örmény hallgatótársa meggyilkolásában.

Az életben maradt örmény Makuchyan Hayk százados tanúvallomásában elmondta, hogy az örmények egyetlen szót sem váltottak az azeriekkel, nem volt semmilyen előzmény, semmilyen szóváltás, amely okként szolgálhatott volna Safarov tetteire.

Ramil Safarov részbeni beismerő vallomása, a tanúk kihallgatása, a szakértői vélemények, elmeorvosi szakértők és orvosi szakértők véleményei, a felmutatott bűnjelek és az ismertetett iratok alapján a Fővárosi Bíróság 2006. április 13-án Ramil Safarov vádlottat bűnösnek találta. Az ítélet életfogytig tartó fegyházbüntetés, amelyből legkorábban 30 év elteltével bocsátható feltételes szabadságra, illetve 10 évi, a Magyar Köztársaság területéről való kiutasítás. „A Fővárosi Ítélető tábla, mint másodfokú bíróság, a 2007. február 22.-én Budapesten tartott nyilvános ülésén azt a végzést hozta, hogy az előre kitervelten, aljas indokból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntetnében és emberölés

előkészületeinek büntetőben Ramil Safarov ellen indult büntető ügyben a Fővárosi Bíróság ítéletét helybenhagyja.”⁵⁰

A Fővárosi Ítéltábla szerint „a különböző nemzetiségek közötti ellentétek – ilyen egyéni akcióval történő – durva elintézési módja egy békés idegen országban önmagában is mélyen elítélendő és alkalmas arra, hogy közfelháborodást keltsen, és a köznyugalmat megzavarja”. Ramil Safarov vallomásából a szánalom és a megbánás teljes mértékben hiányzott. Nem tett említést arról, hogy megbánta volna tettét, sem pedig arról, hogy a jövőben semmilyen ilyen jellegű cselekményt nem kíván elkövetni. Éppen ellenkezőleg. Vallomásaiban arra utalt, hogy ha most nem hajtotta volna végre e tettét, akkor máshol ugyanezt megtenné.

Az ítélet meghozatalát követően Azerbajdzsán folyamatosan kérte az elítélt átadását Azerbajdzsánnak, melyet a magyar kormány folyamatosan visszautasított. 2012. augusztus 31-én a magyar kormány végül átadta Safarovot az azeri kormánynak.

7. Safarov Azerbajdzsán államnak való átadásának következményei

Magyarország kormánya 2004. augusztus 31-én átadta az azerieknek a Magyarországon jogerősen életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt Safarovot. Safarov hazájában azonnali kegyelmet kapott, s Örményország megszakította diplomáciai kapcsolatait Magyarországgal.

Azerbajdzsán egy 1983-as Európai Tanács egyezményre hivatkozva azért kérte a férfi átadását, hogy a büntetése hátralevő részét azerbajdzsáni börtönben tölthesse. Magyarország jelenlegi miniszterelnöke vállalta, hogy ő adott utasítást Ramil Safarov kiadására. A nemzetközi diplomáciai botránnyá duzzadt ügy kapcsán Örményország az egyezményt aláíró magyar miniszterelnök helyettest és külügyminisztert is elítélte tettéért. A külügyminisztérium parlamenti államtitkára szeptember 3-án elismerte, hogy a kormány tisztában volt azzal, hogy miután Ramil Safarovot átadják Azerbajdzsánnak, az hazájában akár kegyelmet is kaphat, de állítása szerint nem volt okuk feltételezni, hogy ez valóban megtörténhet.

Különböző elképzelések születtek arra vonatkozóan, hogy Magyarország kormánya miért adta át Azerbajdzsánnak Safarovot. Feltételezések szerint megállapodás született a magyar

⁵⁰ Forrás: a Fővárosi Ítéltábla ítélete a Safarov ügyben.

és az azeri állam között, hogy Azerbajdzsán 2-3 milliárd euró értékben fog magyar állampapírokat vásárolni Safarov átadása esetén. Ez az elképzelés az örmény politikusok között is szóba került. Hivatalos álláspont szerint a kiadatás nem volt üzlet tárgya, hanem csupán hozzájárult az Azerbajdzsánnal építendő kapcsolatok erősítéséhez. Az azeriek személyesen a miniszterelnöktől kérték Safarov átadását, mely kérés az államfő júniusi azerbajdzsáni látogatása során is szóba került, s az esetleges kiadatásának ügyét a miniszterelnök a kormány előtt több alkalommal is felvetette. A kormánytagok azonban az ügy súlyos diplomáciai kockázataira hivatkozva lebeszéltek erről a lépésről.⁵¹ A magyar miniszterelnök lényegében egy személyben döntött Safarov kiadásáról. Miután négyszemközt is tárgyalt az azeri államfővel, és Magyarország semmiféle ellenszolgáltatást nem kap az azeri féltől, jogosan merült fel nemzetközi szinten is az a kérdés, hogy kinek és mit adott az azeri fél Safarov kiadásának viszonzásául. A miniszterelnök döntését a Külügyminisztérium, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium és Magyarország lakosságának többsége is elítéli, nem beszélve a nemzetközi felháborodásról.

A bakui vezetés régóta készült Safarov szabadon engedésére és nemzeti hősként való tisztelésére. Ez a tény a 2004-es gyilkosságtól fogva nyomon követhető, ráadásul az átadás körülményei is ezt bizonyítják. A 2006-ban Azerbajdzsánban az év emberének választott Safarovnak külön repülőgépet biztosítottak, megérkezésekor azonnal kegyelemben részesítette az azeri elnök, nyolc és fél évi bérét szintén azonnal megkapta, előléptették őrnaggyá, s tiszteletére különböző szertartásokat tartottak. Egyébként Azerbajdzsán nagykövetség Magyarországon szintén 2004-től van, s azeriek is elismerték, hogy a nagykövetség alapításának ok az volt, hogy Safarov védelmét maximálisan elláthassák Magyarországon. Az azeriek a nemzet nagyságát látják abban, hogy, Safarovot sikerült hazavinni és szabadon engedni. Safarov szimbólummá vált, s szabadon engedése javítja az azeri társadalom morális és lelkiállapotát.

2012. augusztus 31-én örmény idő szerint este 21:00 órakor Örményország megszakította diplomáciai kapcsolatait⁵² Magyarországgal,⁵³ melyre a magyar diplomácia történetében 45 éve nem volt példa hasonlóra.⁵⁴ Diplomáciai kapcsolatot akkor szüntetnek meg, ha

⁵¹ Szemléletemet a bal- és jobboldali nézőpontok áttanulmányozását követően alakítottam ki.

⁵² Így megszűnt az Örményországban tartózkodó magyar állampolgárok konzuli védettsége is.

⁵³ A Magyarországon élő örmények száma 3-10 ezerre tehető. Csaknem húsz településen működik örmény kisebbségi önkormányzat. Örmény származásúakat az Aradi vértanúk között is találunk: Lázár Vilmos, Kiss Ernő. Agrády Gábor színművész és Csiky Gergely író is örmény származásúak.

⁵⁴ 1967-ben a hatnapos háború miatt Budapest szakította meg diplomáciai kapcsolatait Izraellel, mely elhidegülés 20 évig tartott. 1988. március 14-én érdekképviseletet állítottak fel Budapesten és Tel-Avivban a felek.

háború áll fenn, illetve ha egy állam úgy érzi, hogy vele szemben nagyon súlyos jogsértést vagy politikailag nagyon ellenséges cselekedetet hajtottak végre. Szerzs Szargszjan örmény államfő szerint a magyar miniszterelnök ezen döntésével nem vonta ki magát az örmény-azeri konfliktusból, hanem épp ellenkezőleg, még inkább részévé vált azáltal, hogy tovább fokozta az Örményország és Azerbajdzsán közötti ellentéteket. Az Azerbajdzsán által folytatott politika, és a Safarov botrány miatt az örmény államfő igen csekély esélyt lát a Hegyi-Karabahi helyzet békés megoldására, továbbá a magyar kormány ezen döntése feszültséget keltett az Európai Unió keleti politikájában is. Szargszjan államfő kiemeli, hogy ő és az örmény nép tudja, hogy a magyarok nem fogadták el a kormány döntését a kiadásról, s szigorúan ellenzi a kollektív felelősségre vonást. Safarov kiadást követően Budapesten a kiadás ellen tiltakozó tüntetések nagy többségét magyarok szervezték. Százával érkeztek a Magyarországon működő Örmény Kisebbségi Önkormányzatokhoz a magyar bocsánatkérő levelek.

Annak ellenére, hogy a magyar miniszterelnök több alkalommal hangsúlyozta, hogy tisztában volt és van Safarov kiadásának következményeivel, mégis úgy látszik, a kormány nem számított ekkora nemzetközi reflektorfényre. Ezt bizonyítja az is, hogy első megfogható hivatalos közleményre, kijelentésekre, csupán szeptember 4-én került sor, előtte nem igazán tudtak reagálni a megkeresésekre. Ugyan lehetségesnek tartotta a magyar kormány, hogy Azerbajdzsánban esetleg szabadon engedhetik Safarovot, nem kértek egyértelmű írásos bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy Ramil Safarov nem kap kegyelmet. Átadásának, majd szabadon engedésének óriási visszhangja volt a nemzetközi közösség részéről. Barack Obama még a kiadás napján, augusztus 31-én aggodalmának adott hangot, s Magyarországtól magyarázatot várt tetteire.⁵⁵ A világ minden táján tiltakoztak a kiadás ellen: Indiában, Görögországban, Grúziában, Libanonban, Németországban, Csehországban és az Egyesült Államokban is.⁵⁶ Örményország, hogy visszaállítsa diplomáciai kapcsolatait Magyarországgal a kiadás előtti állapotra, az örmény genocídium elismerését kéri Magyarországtól, amelyet a magyar kormány a török kapcsolatok megromlására hivatkozva visszautasított.

Tehát azáltal, hogy a magyar kormány átadta Ramil Safarovot Azerbajdzsánnak, többek között feszültséget keltett az Európai Unió keleti politikájában, a karabahi rendezés ügyét is megakasztotta, s mérhetetlen politikai illetve erkölcsi veszteséget okozott

⁵⁵ <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/08/31/statement-nsc-spokesman-tommy-vietor-azerbaijan-s-decision-pardon-ramil->

⁵⁶ Az örmények száma 12 millióra tehető, de Örményországban mindössze 3,1 millió él, a többi örmény elszórtan van jelen a Föld szinte minden részén. Legnagyobb számban Oroszországban, majd Egyesült Államokban, Franciaországban és Grúziában élnek. Az örmény diaszpóra nagyon erős.

Magyarországnak. A magyar kormány külön kérte, hogy Safarov kiadásának ügye ne legyen téma az uniós fórumokon. Mivel Magyarország az átadás során a nemzetközi jog szabályainak megfelelően járt el, így a miniszterelnök elmondása szerint rendezettnek és lezártnak tekinti az ügyet. A magyar kormány döntése a kiadásról felszította az azeri-örmény ellentéteket, s már 2012 szeptemberében fegyveres összeütközésre került sor az azeri-örmény határon. Washington aggodalmát fejezte ki a hír hallatán, mert semmi esetre sem szeretné, hogy újból fellángoljanak a kaukázusi ellentétek. Moszkvát is aggasztja a kialakult helyzet, nyíltan az örmények pártjára állt, s ugyancsak nem szeretné, ha fegyveres konfliktus bontakozna ki a két ország között. Brüsszel és az Európai Unió is aggódik, hiszen könnyen előfordulhat, hogy a kiadás nyomán Európa közepén találjuk azt az igen mélyen gyökerező dél-kaukázusi konfliktust, melyet a világ diplomáciája eddig több-kevesebb sikerrel ugyan, de elfojtva tudott tartani.

8. Összegző gondolatok

A karabahi konfliktus máig megoldatlan. Az 1994 óta folyó béketárgyalásokon a Minszk csoportnak sem sikerült komolyabb előrelépést elérnie az elmúlt 18 év alatt. A fegyverszünet, melyet 1994. július 27-én írtak alá a felek, és amely máig érvényben van, ideig-óráig fenntartja a békés állapotot, de az utóbbi évek történéseit nézve lehetséges, hogy már nem sokáig.

Azerbajdzsán területének 13 százalékát vesztette el 1994-ben, melybe a bakui vezetés hivatalosan sohasem törődött bele. Ez a területvesztés Azerbajdzsán számára az állami szuverenitás és területi integritás sérelmének szimbólumává vált, ugyanakkor a karabahi háborút az örmények Örményország mindenkori legnagyobb győzelmének tekintik. Hegyi-Karabah területén az örmények voltak és vannak többségben ma is. Az 1920-as, '30-as években az örmény etnikai csoport aránya 85 százalék körül alakult, 2005-ben 99 százalék felett volt, s ma is 95 százalék környékén mozog.⁵⁷

Gazdasági szempontból megállapítható, hogy bár összességében nem bírnak kiemelkedő szereppel a dél-kaukázusi országok az Európai Unió kereskedelmi partnerei között, azonban a régiót felértékeli az energiabiztonság és a beszerzési források diverzifikációja. Különösen fontos partner Azerbajdzsán, mint kőolajszállító, illetve Grúzia, mint tranzit ország. Így a térség stabilitása nagy jelentőséggel bír az Európai Unió szomszédsági politikájában. A kaukázusi országok szempontjából is kiemelkedő partner az unió, hiszen mára mindhárom ország legfontosabb kereskedelmi partnerévé az Európai Unió vált.

Hegyi-Karabahot mind az örmény mind pedig az azeri nép nemzeti kultúrája bölcsőjének tekinti, s mindkét fél kész akár fegyvert is ragadni az évek óta húzódó konfliktus megoldása érdekében. A karabahi konfliktust illetően fordulópontot jelenthet Ramil Safarov Azerbajdzsánnak való átadása. Ugyan a béketárgyalások megtorpantak, de a világ nagy része hivatalosan is kiállt Örményország mellett. Ugyan csekély az esélye, hogy a két ország között fegyveres háború törjön ki, amíg az orosz határőrség jelen van a térségben, de elképzelhető, hogy az elkövetkezendő két évben a felek valóban fegyvert ragadnak, s maguk oldják meg az egyre élesebbé váló konfliktust eme kevésbé demokratikusnak minősülő megoldási módszerrel.

⁵⁷ Forrás: <http://karabakh.az/en/sb/nagorno-karabakh-autonomous-region/dqmv-nin-etnik-trkibi-sosial-iqtisadi-mdni-inkiaf/>; <http://www.ethno-kavkaz.narod.ru/rnkarabax.html>; <http://census.stat-nkr.am/>

9. Felhasznált irodalom

Könyvek

Abasov, Ali – Khachtarian, Haroutiun (2006): *The Karabakh conflict, Variants of settlements: concepts and reality*. AREAT. Baku-Yerevan.

Azerbajdzsáni Köztársaság Magyarországi Nagykövetsége (2009): *Az ENSZ biztonsági Tanácsa a hegyi-karabahi örmény-azerbajdzsáni konfliktusról*. Budapest..

Croissant, Michael P. (1998): *The Armenia-Azerbaijan conflict: causes and implications*. Praeger Publishers. United States of America.

Diaszpóra21. Örmény Magazin. I. /1. 2012. február

Eichensehr, Kristen – Reisman, W. Michael (2009): *Stopping wars and making peace: Studies in intrnational intervention*. Koninklijke Brill. Leiden.

Human Rights Watch (1994): *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*. United States of America.

Human Rights Watch/Helsinki (1992): *Bloodshed in the Caucasus, Escalation of the armed conflict in Nagorno Karabakh*.

Karapetian, Samvel (2001): *Armenian Cultural Monuments in the region of Karabagh*. Gitutiun Publishing House. Yerevan.

Mammadayarov, Elmar (2007): *Azerbaijan*. Information department of „AzDipServis” Agency. Baku.

Novikova, Gaya Gayane (2004): *The Nagorno Karabakh conflict: in searches the way out*. Amrots Group. Yeravan.

Rau, Johannes (2008): *The Nagorno-Karabakh Conflict between Armenia and Azerbaijan*. Verlag Dr. Köster. Berlin.

Shahmuratian, Samvel (1990): *Pogroms against Armenians in Soviet Azerbaijan*. Aristide D Caratzas Pub.

Suleymanov, Elkhan (2007): *Khojalay genocide: million signatures - one deman*. Abilov, Zeynalov and sons, Publishing and Printing House. Baku.

Internetes források

Aghabalyan, Narine: *Maragha*

Forrás: <http://www.maragha.org/index.html>

Letöltés ideje: 2012. január 20.

Aliyev, Kenan (2012): *Twenty Years After 'Black January,' Azerbaijan Still Struggles For Freedom*

Forrás: http://www.rferl.org/content/Twenty_Years_After_Black_January_Azerbaijan_Still_Struggles_For_Freedom_/1934366.html

Letöltés ideje: 2011. november 20.

Amnesty International (1990): *AZERBAYDZHAN Hostages in the Karabakh conflict: civilians continue to pay the price*

Forrás: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR55/008/1993/en/ffa2b3d0-ecc8-11dd-85fd-99a1f6e0c9ec/eur550081993en.pdf>

Letöltés ideje: 2011. november 3.

Baku Today (2007): *Azerbaijani FM about Lachin Corridor and peace keepers*

Forrás: <http://reliefweb.int/node/233741>; <http://www.news.az/articles/11250>

Letöltés ideje: 2011. szeptember 13.

Cornell, Svante E. (1999): *The Nagorno-Karabakh Conflict*

Forrás: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/MVZ208/um/23128917/Cornell_The_Nagorno-Karabakh_Conflict.pdf

Letöltés ideje: 2011. július 12.

Cox, Caroline – Eibner, John: *Ethnic Cleansing in Progress: War in Nagorno Karabakh.*

Forrás: <http://sumgait.info/caroline-cox/ethnic-cleansing-in-progress/contents.htm>

Letöltés ideje: 2011. augusztus 14.

Cox, Caroline (1998): *Survivors of Maraghar massacre: It was truly like a contemporary Golgotha many times over*

Forrás: <http://sumgait.info/maraga/maraga-eng/survivors-maraghar.htm>

Letöltés ideje: 2011. augusztus 14.

Embassy of the Republic of Azerbaijan in India: *Nature and Resources*

Forrás: http://www.azembassy.in/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=62

Letöltés ideje: 2011. november 21.

Fabók Bálint (2012): *Az örmények sosem felejtik el Magyarország ócska trükkjét*

Forrás: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120904-ormenyek-safarov-kiadatasarol-es-magyarorszag-szereperol.html>

Letöltés ideje: 2012. október 11.

Gürbüz, Dr. M. Vedat (2003): *The Nagorno Karabakh Conflict and Azeri Policies, 1988-1994*.

Forrás: <http://www.eraren.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=119&Lisan=en>

Letöltés ideje: 2011. szeptember 12.

International Committie of the Red Cross

Forrás: <http://www.icrc.org/eng/where-we-work/europe-central-asia/index.jsp>

Letöltés ideje: 2011. szeptember 16.

Kaufman, Stuart J. (1998): *Ethnic Fears and Ethnic War in Karabagh*

Forrás: http://csis.org/files/media/csis/pubs/ruseur_wp_008.pdf

Letöltés ideje: 2011. augusztus 21.

Két azeri katonát is lelőttek Hegyi Karabahban (2011)

Forrás: http://www.hirado.hu/Hirek/2011/10/06/15/Ket_azeri_katonat_is_lelottek_Hegyi_Karabahban_.aspx

Letöltés ideje: 2011. október 13.

Los Angeles Times (1988): *Nagorno-Karabakh Official Stricken*

Forrás: http://articles.latimes.com/1988-07-01/news/mn-6311_1_nagorno-karabakh-capital

Letöltés ideje: 2011. október 8.

Martino, Enrico: *Turkey-Ani a lost capital of the Silk Road*

Forrás: http://enricomartino.photoshelter.com/gallery/G00002St_OATqRNo

Letöltés ideje: 2011. augusztus 21.

Minasyan, Smbat (2008): *Capitals of Armenia: Ani*

Forrás: http://www.armenian-history.com/Capitals/Ani_History_eng.htm

Letöltés ideje: 2011. november 20.

Molnár Gergely (2011): *Lassan megoldódhat a „befagyott konfliktus”?*

Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2011/03/08/lassan_megoldodhat_a_befagyott_konfliktus/

Letöltés ideje: 2012. január 12.

MTI: *Németh Zsolt szerint nincs lezárva a Szafarov ügy*

Forrás: <http://hetivalasz.hu/vilag/az-ugy-nagy-hullamokat-vetett-az-amerikai-magyar-kapcsolatokban-is-55208/>

Elöltés ideje: 2012. október 12.

Nagy János – Orosz Zoltán: *MI-8/MI-17 szállítóhelikopterek alkalmazása a magyar légierőben*

Forrás: http://www.szrfk.hu/rtk/kulonszamok/2005_cikkek/nagy_janos_orsz_zoltan.pdf

Letöltés ideje: 2011. december 12.

Office of the Nagorno Karabakh Republic (2005): *Refugees and internationally displaced persons (IDP) in Nagorno Karabakh*

Forrás: http://www.nkrusa.org/nk_conflict/refugees.shtml

Letöltés ideje: 2011. szeptember 14.

Organization for Security and Co-operation in Europe

Forrás: <http://www.osce.org/>

Letöltés ideje: 2011. december 22.

Rasizade, Alec (2011): *Nagorno-Karabakh: an apple of discord between Armenia and Azerbaijan: Part one*

Forrás: <http://periodicals.fqs.org/201106/2412652541.html>

Letöltés ideje: 2011. augusztus 4.

The results of 2005 census of the Nagorno-Karabakh Republic

Forrás: <http://census.stat-nkr.am/>

Letöltés ideje: 2011. szeptember 13.

The UN Refugee Agency: Armenia (1999): *The Armenian National Movement and 'Husos Paros'*

Forrás: <http://www.unhcr.org/refworld/country,,USCIS,,ARM,,3ae6a6a338,0.html>

Letöltés ideje: 2011. november 15.

White House: President Barack Obama

Statement by NSC Spokesman Tommy Vietor on Azerbaijan's Decision to Pardon Ramil Safarov

Forrás: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/08/31/statement-nsc-spokesman-tommy-vietor-azerbaijan-s-decision-pardon-ramil->

Letöltés ideje: 2012. augusztus 31.

НАСЕЛЕНИЕ НАГОРНОГО КАРАБАХА

Forrás: <http://www.ethno-kavkaz.narod.ru/rnkarabax.html>

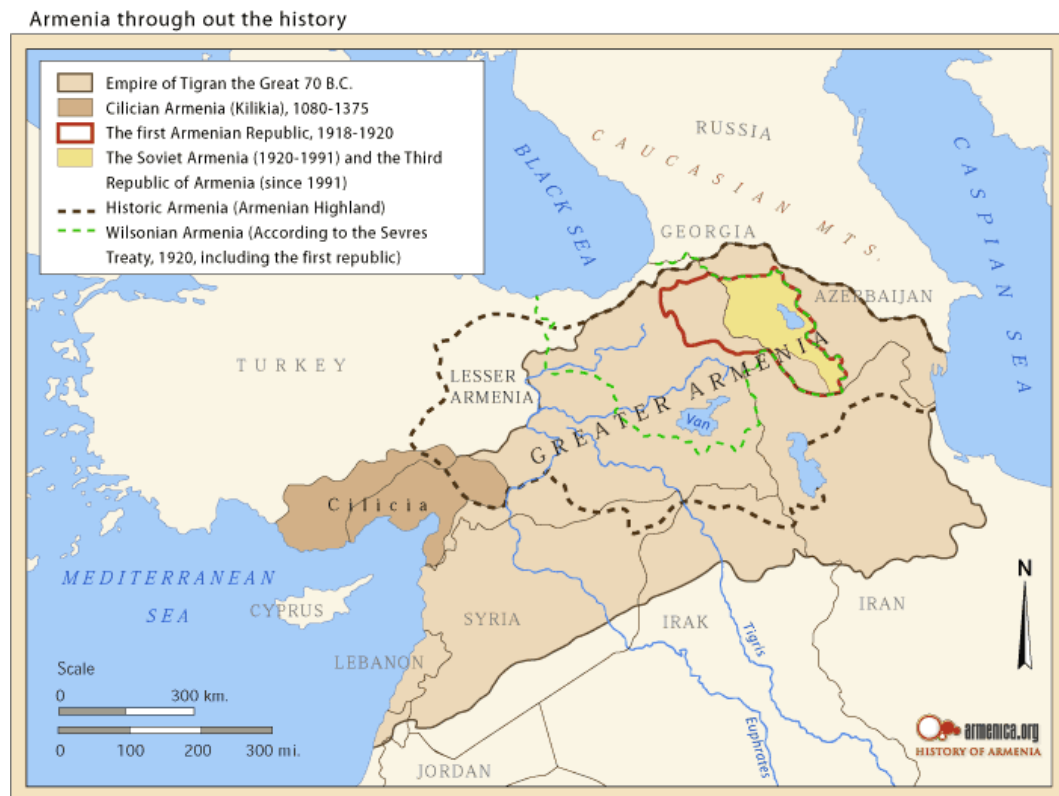
Letöltés ideje: 2011. szeptember 15.

További felhasznált források

A Fővárosi Bíróság Ramil Safarov ügyében lefolytatott eljárás joganyaga és a plenáris tárgyalás során elhangzott tanúvallomások.

10. Mellékletek

1. ábra: Örményország területi változásai a történelem folyamán

Forrás: <http://www.armenica.org/cgi-bin/armenica.cgi?911884581670166;=1=3==Armenia==1=3=AAA>

2. ábra: Hegyi-Karabah elhelyezkedése

Forrás: <http://russellpollard.wordpress.com/2011/06/27/nagorno-karabagh-peace-talks-turn-to-sabre-rattling/>

3. ábra: Örmény diaszpóra a világban

Ország	Örmények száma (fő)
Örményország	3,1 millió
Oroszország	2,5 millió
Amerikai Egyesült Államok	1,5 millió
Franciaország	800 000
Grúzia	248 000
Szíria	190 000
Libanon	140 000
Hegy-Karabah	120 000

A táblázatot a szerző a felhasznált szakirodalom alapján készítette.